

giuseppe donizetti osmanlı sarayı'nda

levanten bir hayat

Emre Aracı

■ *Emre Aracı, meşhur bestekârın ağabeyinin, Türkiye'nin kültür hayatına yapmış olduğu katkıyı değerlendiriyor.*

"O, her şeyini borçlu olduğu İstanbul'u çok seviyor. Bense İtalya'yı seviyorum, çünkü [...] bütün şöhretimi bu ülkeye borçluym" demekteydi Gaetano Donizetti. 1838 sonbaharında yakın arkadaşı Antonio Dolci'ye

yazmış olduğu bir mektubunda. Burada, 1828 yılında Sultan II. Mahmud'un (1808-39) maiyetinde Muzıka-yı Humayun'un başına komutan olarak tayin edilen ağabeyi Giuseppe'den bahsetmekteydi. Tebaası olduğu İtalya'nın ardından İstanbul, gerçekten de ağabey Donizetti için bir tür ikinci yuva haline almış, hayatının geri kalan yirmi sekiz yılını geçirdiği bu şehirde 1856 sene-

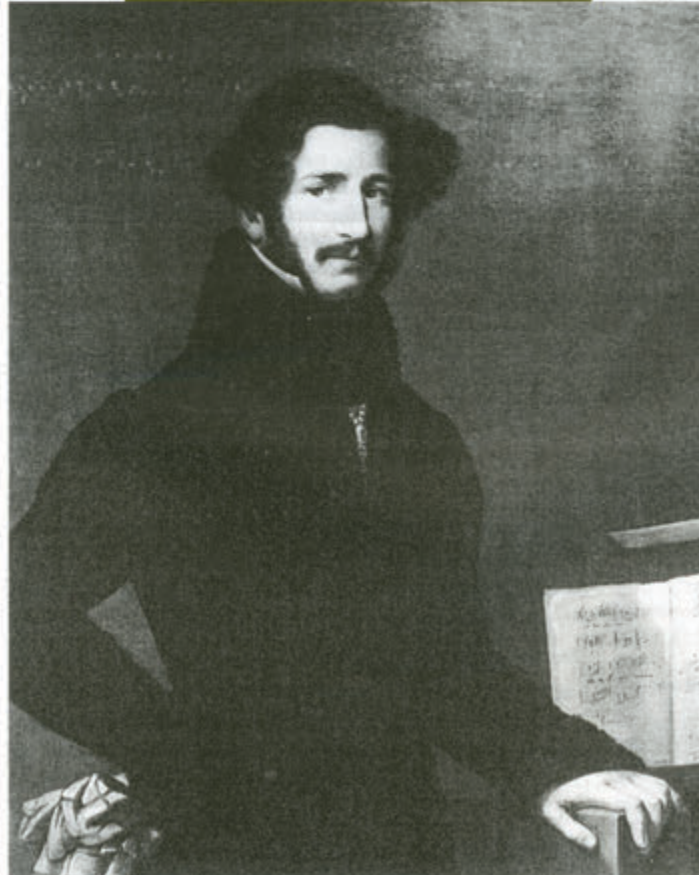
sinde ölmüştü. Cenazesi ise bugün Elmadag'daki İstanbul Radyosu'nun karşısına düşen St. Esprit Katedrali'nin mahzenine gömülmüştü. Ancak günümüzde İstanbul'u ziyaret eden pek çok turist, hatta İtalyan operası hayranları dahi bu kilisenin önünden geçerken maalesef bu gerçeği bilmezler. Doğuda Giuseppe Donizetti Paşa olarak tanınan bu şahsiyet, Osmanlı ordu-

sunda Batı müziği geleneğinin yerleştirilmesi açısından önemli bir rol oynadı. Ancak başarıları sadece askeri müzik alanı ile sınırlı da değildi. Sultan Mahmud'un Avrupalı tarzda oluşturulan bandolarının eğitimini tanzim ve denetlemenin yanı sıra, Donizetti Paşa, sarayda hanedan mensuplarına, şehzadelere ve haremdeki hanımlara müzik dersleri verdi, Osmanlı İmparatorluğu'nun milli marşlarını besteledi, Pera'daki geleneksel İtalyan opera sezonunu destekledi ve o dönemlerde İstanbul'u ziyaret eden Franz Liszt, Parish Alvars ve Leopold de Meyer gibi önemli virtüozlara ev sahipliği yaptı.

Ancak tarih boyunca Türk ağabeyin (Gaetano, Giuseppe için bazı mektuplarında "fratello Turco" yani "Türk ağabey" tanımlamasını yapmıştır) hayatı ve faaliyetlerine kendisinden daha kabiliyetli küçük kardeşinin dünya çapındaki ününden ve başarılarından dolayı haklı olarak gölge düşmüştür. Dolayısıyla bazı haksız karşılaştırmaların yapıldığına da tanık olunmaktadır. Başta Gaetano'nun kendisinin ağabeyi ve konumu hakkında kritik yapmaktan hiç çekinmediği görülmektedir. Bir mektubunda onun için, *"bir "Bey" olan ve belki benden çok daha fazla para kazanmış, ancak eski Bizans topraklarında oturup o kadar salgın hastalık ve tehlike arasında gübeğini taşıyan ağabeyim gibi aptallık etmek istemiyorum"* der. Gaetano Donizetti'nin kapsamlı bir biyografisini yazan müzikolog Herbert Weinstock ise 'II. Mahmud'un sarayındaki en önemli batılı müzisyen' olarak Giuseppe'yi tanımladıktan sonra Gaetano'yu kastederek, *"üç Donizetti kardeş arasında sondan bir önceki, dünyada çok daha önemli bir mevkiye gelebildi"* demektedir. Ancak bütün bu görüşler bizlere, Giuseppe'nin Doğuda yapmış olduğu faaliyetlerini daha derinden anlamamız için kesinlikle geçerli bir engel teşkil etmemelidir. Kendisi belki ağabeyi kadar büyük bir besteci değildi, ancak önemli bir pedagog ve bando şefi olup, Türk müzik tarihine de çoksesli Avrupalı geleneğin yerleştirilmesindeki kilit adam olarak geçmişti. Esasında ironik olan durum

Donizettiler, Osmanlı başkentinde o kadar sevilmekteydiler ki evlerinin yakınlarında çıkan bir yangın esnasında, sultanın kayınbiraderi Ahmet Fethi Paşa tarafından, alevlerin maestronun evine sıçramasını önlemek amacıyla çevre binaların derhal yıkılması emri dahi verilmişti.

Gaetano Donizetti'nin Milano La Scala Müzesi'nde bulunan portresi (ressamı bilinmiyor)

odur ki, meşhur bir opera bestecisinin ağabeyi olmak Giuseppe'ye aynı zamanda bazı avantajlar sağlamış ve unutulmuşluğun derinliklerine sürüklenmek bir tarafa, ona ölümsüzlük mertebesinde ilelebet bir yer kazandırmıştır. Tarihi ve çağdaş kaynaklara bakıldığında bu görüş daha da kuvvet bulmaktadır. François Joseph Fétis, örneğin, 19. yüzyılda yayımladığı, Biographie universelle des musiciens et bibliographie générale de la musique adını taşıyan müzik ve meşhur müzisyenler biyografik ansiklopedisinde Giuseppe'nin adına yer vermiş; İngiliz müzik ansiklopedisi New Grove Dictionary of Music and Musicians'ın yayın kurulu ise genişletilmiş ikinci yeni baskıda daha önceleri çıkartılan Giuseppe Donizetti maddesini tekrar ilave etme ihtiyacını duymuştur. Osmanlı sarayında faaliyet gösteren - Giuseppe'ye eşdeğer - Callisto Guatelli Paşa gibi, diğer bazı İtalyan müzisyenlerin adlarının bu kaynaklarda göze çarpmaması ve Giuseppe'nin ilk etapta "meşhur opera bestecisinin ağabeyi" olarak tanıtılıyor olmasından da anlaşılacağı gibi Giuseppe Donizetti'ye yer verilmiş olmasının esas sebebinin Donizetti ailesinin genel anlamda bir müzik portresinin çıkartılması ile bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır.

Benzer bir şekilde İstanbul'a gelerek, bando merasimlerini tanımlayan pek çok Batılı seyyah, diğer müzisyenleri kale almazken meşhur "Donizetti'nin ağabeyi" ile tanıştıklarını veya onun çalışmalarına tanık olduklarını bahsetmeden geçememişlerdir. Giuseppe hakkındaki mektup, anı defteri gibi materyallerin bugüne ulaşmış olmalarının sebebi de yine Gaetano Donizetti araştırmaları açısından olan önemlerinden dolayı olduğu görülmektedir.

Giuseppe Ambrogio Donizetti, 6 Kasım 1788'de kuzey İtalya'nın Lombardiya bölgesindeki Bergamo şehrinde, Domenico Nava ve Andrea Donizetti çiftinin ilk çocukları olarak dünyaya geldi ve çocukluğu Gaetano'nun da bir mektubunda tasvir ettiği gibi fakirlik içerisinde, şehrin dışında Borgo kanalı yakınlarındaki bir apartmanın iki odalı dar, karanlık ve küçük bodrum katında geçti. Giuseppe-

pe, müzisyenliğinin yanı sıra küçük yaşta terzi olarak yetiştirilmişti; nitekim 1806 yılında İtalyan ordusunun yedinci alayına katıldığı zamanki resmi kayıtlar, mesleğini "musicante e sarto", yani "müzisyen ve terzi" olarak vermektedir. İlk müzik derslerini, müzisyen olan amcası Giacomo Corini ve daha sonraları da Santa Maria Maggiore Katedrali'nin baş müzisyeni Johann Simon Mayr'den aldı. Mayr'ın kurduğu müzik okulu, Lezioni Caritatevoli di Musica açıldığında Giuseppe'nin yaşı büyük olduğu için buraya kayıt yaptıramadığından dolayı bu dersler teke tek gerçekleşti. Kardeşi Gaetano gibi Giuseppe'nin de Mayr'ı önemli bir öğretmen olarak kabul ettiği, İstanbul'a yerleşmesinin ardından yazışmalarının devam etmiş olmasından açıkça anlaşılmaktadır. Yirmi dört sene sonra Mayr'a, Giuseppe, Sultan II. Mahmud'a itihafen 1829 yılında bestelemiş olduğu askerî marşı tetkik etmesi için bir kopyasını yollamıştı.

Giuseppe, İtalyan ordusundaki hizmeti sırasında İtalya Napolyon Krallığı'nın yedinci alayının yanı sıra Elbe adasındaki Napolyon'a bağlı birliklere flütçü olarak katılmış ve 1815 yılındaki Viyana Konferansı'nın ardından Sardunya ve Piedmont Krallığı kuvvetlerine dahil olmuştu. Daha sonraları Casale bölgesi alayına katılmış ve son olarak da bu ordunun birinci alayında görev almıştı. Donizetti ailesinin maddi sı-

"Aşk İksiri"nin bestecisi küçük kardeş Gaetano

kıntıları – ki baba Andrea Donizetti, Bergamo'da bir rehin eşya dükkanının kapıcısı idi ve çok az para kazanmaktaydı – Giuseppe Donizetti'nin askerî mesleğe yö-

nelmesinde ve ardından Osmanlı sarayından gelen yüksek maaşlı iş teklifini kabul etmesindeki önemli etkenlerin başında gelmekteydi. Bu görev için Giuseppe Donizetti'ye 8.000 Frank teklif edilmişti. Bu rakam, 1820'li yıllar için çok yüksek bir rakam olup Gaetano'nun da gelirinden çok yüksekti. Ancak bu maddi mükafata rağmen baba Andrea ve Gaetano bu fikre ilk başta şiddetle karşı çıkmışlardı. 'Ağabeyim Giuseppe'nin kararını hayretler içerisinde öğrendim' diyen Gaetano, babasına bu konuda şu mektubu yazmıştı: *Sana içtenlikle söylüyorum, çünkü ben önyargılı birisi değilim; insan isterse Tanrı aşkını ve sevgisini çölde bile kaybetmez ve gerçek bir Hıristiyan için kiliselerin bu anlamda hiç bir belirleyici rolü yoktur; insan Tanrıyı kalbinde sever; ibadethanelerin varlığının veya yokluğunun bu durumda hiç bir etkisi yoktur. Almış olduğun karar şu içinde bulunduğumuz durum göz önüne alınırsa bana son derece kötü gözüküyor. Böyle bir kararı onaylamam. Anlaşılan 8000 Frank onun güzünü kör etmiş olmalı, ancak ona hatırlatılmalı ki eğer orada işleri yolunda gitmez ise İtalya'da iş bulması daha da güç olacaktır. [...] bu kararını kesinlikle doğru bulmuyorum, seyahat açısından değil veya çok sevdiği alayından kopacağı için de değil, ancak şu anda içinde bulunduğumuz tehlikeli ortamdan dolayı. Ona de ki bu dünyada insanın davranış ve arzularında biraz daha ölçülü olması gerekir ve insan böyle de mutlu olabilir. Benim milyoner olmaya niyetim yok, çünkü kazandığım az para da olsa bana yetiyor ve borcum yok, ben çok mutluyum. Belki o çok fazla şey arzu ediyor ve buna da pişman olacak...*

Gaetano'nun bu mektubu Andrea Donizetti'nin karşılaşmış olduğu çelişkili durumu daha da açıkça gözler önüne sermektedir. Bu endişelerinin özellikle oğlunun İslami kanunlara göre idare edilen bir ülkede yaşayacak olması ve dahası bütün Müslümanların halifesine hizmet ediyor olacak olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Gerçekte ise Giuseppe'nin istikbalini bundan daha farklı olamazdı; Pera'da kendisini sadece faal bir Hıristiyan topluluğu içerisinde bulmayacak, burada ziyaret edebileceği pek çok da kilise keşfedecekti. Ayrıca bu dönemlerde Avrupa askerî akademilerinden yeni mezun olmuş, geniş sayıda bir grup Hıristiyan subay, Osmanlı hizmetine girmektedirler. Dolayısıyla böyle bir ortamda Giuseppe ve eşi Angela'nın kendilerini yabancı ve yalnız hissetmiş olmaları olasılığı pek az bulunmaktadır. Nitekim sa-

THE Musical Times

La Spirale and
La Jeune France

Wagner and
the Wesendoncks

The Levantine
Donizetti

Mozart and
the organ

plus comprehensive listing of
undergraduate music courses

AUTUMN 2002

**Mahmudiye marşı,
sultanın otoritesini temsil
etmiş ve aynı zamanda
selamlık olarak bilinen
Cuma namazı
merasimlerinde dahi
düzenli olarak çalınmıştır.
Bu durum kuşkusuz
bir ilktir.**

rayda ve yüksek rütbeli paşalar arasında onlara büyük ilgi ve yakınlık gösterilmekteydi. Donizetti'lerin İstanbul'daki rahat ve yerleşik konumları, ileriki yıllarda Giuseppe'nin hastalanan Gaetano'yu da kendilerine katılması için başarısız bir şekilde telkin etmeye çalışmış olmasından açıkça görülmektedir. Donizettiler Osmanlı başkentinde o kadar sevilmekteydiler ki evlerinin yakınlarında çıkan bir yangın esnasında, sultanın kayınbiraderi Ahmet Fethi Paşa tarafından, alevlerin maestronun evine sıçramasını önlemek amacıyla çevre binaların derhal yıkılması emri dahi verilmişti. ■

Devamı gelecek sayıda...

Original başlık: *The Levantine Donizetti Giuseppe Donizetti at the Ottoman court A Levantine Life* İngiliz *The Musical Times* dergisinin *Sonbahar 2002* sayısında yayımlanmıştır.
emrinaraci@yahoo.com